

Asia: VN/28598/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kansalaisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Millaisia näkemyksiä teillä on ehdotetusta uudesta yhteiskuntatietoedellytyksestä?

Vammaisfoorumi ry ja sen alaisuudessa toimiva vammaisten maahanmuuttajien tukikeskus Hilma pitävät tärkeänä, että kansalaisuutta hakevilta edellytetään perustiedot suomalaisesta yhteiskunnasta, yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista. Yhteiskuntatietoedellytys voi tukea kotoutumista ja osallisuutta. Tärkeää on kuitenkin varmistaa, että uusi edellytys ei muodosta estettä vammaisten henkilöiden kansalaisuuden saamiselle.

Erityisesti on huomioitava, että kaikilla kansalaisuutta hakevilla ei ole yhdenvertaisia valmiuksia suorittaa koetta vakimuotoisesti. Tämän vuoksi yhteiskuntatietoedellytyksen tulee olla joustavasti saavutettavissa, ja siihen tulee liittyä velvoittavat mukautus- ja erityisjärjestelyoikeudet.

Millaisia näkemyksiä teillä on kansalaisuuskoejärjestelmän ehdotetusta toteutustavasta?

Kansalaisuuskoejärjestelmä tulee rakentaa saavutettavaksi ja esteettömäksi alusta lähtien. Tämä koskee:

- digitaalista alustaa
- koemateriaaleja
- ilmoittautumismenettelyjä
- itse koetilanteen järjestelyjä

Erityisjärjestelyjen tarjoaminen on ehdottoman tärkeää. Kohtuulliset mukautukset, kuten mahdollisuus käyttää apuvälineitä, avustajaa tai vaihtoehtoisia suoritustapoja, tulee kirjata lakiin selkeästi. Tiedon näistä vaihtoehtoista on oltava saatavilla selkokielellä ja saavutettavasti.

Myös kuurosokeiden ja kuulonäkövammaisten oikeus osallistua kokeeseen yhdenvertaisesti on turvattava. He voivat tarvita yksilöllisiä, muun muassa kommunikaatioon ja tiedon vastaanottoon liittyviä järjestelyjä.

Lisäksi Vammaisfoorumi ehdottaa, että kansalaisuuskoejärjestelmän asiantuntijatoimikuntaan nimetään vammaisalan asiantuntija.

Pykälässä ”25 d §. Kansalaisuuskokeen järjestäminen” säädettäisiin siitä, millaisten toimijoiden kanssa Maahanmuuttovirasto voisi tehdä sopimuksia kansalaisuuskokeen järjestämisestä. Pykälän mukaan koetilaisuuksia tulee erolla tarjolla alueellisesti riittävä määrä ja riittävän usein. Kansalaisuuskokeeseen osallistuvalla voitaisiin edellyttää sellaista matkustamista, jota voitaisiin pitää kohtuullisena. Epäselväksi jää, millaista matkustamista voitaisiin pitää kohtuullisena, joten kirjausta on hyvä täsmentää.

Vammaisfoorumi muistuttaa, että vammaisten ihmisten mahdollisuudet matkustaa suorittamaan kansalaisuuskoetta eivät usein ole samanlaiset kuin vammattomien ihmisten. Esimerkiksi vammaispalvelulain (675/2023) mukaisen liikkumisen tuen kuljetuspalveluilla ei välttämättä ole mahdollista matkustaa paikkakunnalle, jossa kansalaisuuskokeen voisi suorittaa. On välttämätöntä, että Maahanmuuttovirasto huolehtii siitä, että vammaisen henkilön on tosiasiaassa mahdollisuus osallistua kansalaisuuskokeeseen matkustamalla paikkakunnalle, jossa kansalaisuuskokeen voi suorittaa.

Pykälässä ”25 g § Kokeen suorittamista koskevat erityisjärjestelyt” säädettäisiin kansalaisuuskokeessa käytettävistä erityisjärjestelyistä. Erityisjärjestelyjä voisi pyytää sairauden, vamman, lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeuden tai muun näihin rinnastettavan syyn perusteella. Vammaisfoorumi nostaa esille, että asianmukaiset ja riittävät erityisjärjestelyt ovat olennaisia, jotta vammaisen ihminen voi osallistua yhdenvertaisesti kansalaisuuskokeeseen.

Esitys ei käy kattavasti läpi, mitä erityisjärjestelyt voivat käytännössä olla. Laajemmat ja perustellut esimerkit tukisivat lain täytäntöönpanoa. Vammaisille ihmisille välttämättömiä erityisjärjestelyjä ovat esimerkiksi erilaiset apuvälineet, oman tietokoneen tai vastaavan käyttö omien siinä valmiiksi olevien apuvälineiden kanssa, lisäaika, erillinen ja esteetön tila ja mahdollisten visuaalisten tehtävien korvaaminen sanallisilla tehtävillä. Lisäksi vammaisella ihmisellä voi olla myös tarve käyttää kokeen suorittamisessa henkilökohtaista avustajaa (vammaispalvelulain 675/2023 mukainen henkilökohtainen apu).

Vammaisfoorumi vaatii ja yhtyy Näkövammaisten liiton lausuntoon siinä, että erityisjärjestelyjen pykälämuotoilua vahvistetaan velvoittavammaksi. Kuten Näkövammaisten liitto, myös Vammaisfoorumi esittää, että esitetyn kansalaisuuslain 25 g §:n muoto ”voi pyytää” muutetaan muotoon ”voi suorittaa”. Tällöin muotoilu on sama kuin ylioppilastutkinnosta annetun lain (502/2019) 9 §:ssä on säädetty erityisjärjestelyistä. Erityisjärjestelyihin tulee olla oikeus esimerkiksi näkövamman vuoksi.

Muutos muuttaisi kohtaa velvoittavammaksi, koska kyse ei ole siitä, että voi pyytää erityisjärjestelyjä, vaan vammaisella ihmisellä on oltava oikeus suorittaa koe tarvittavilla erityisjärjestelyillä. Samalla muutos tulee tehdä ehdotetun lain 25 g §:n perusteluihin.

Hallituksen esityksessä ei ole käsitelty sitä, edellyttäisiinkö luku- ja kirjoitustaidottomalta ihmiseltä kansalaisuuskokeen suorittamista vai olisiko luku- ja kirjoitustaidottomuutta pidettävä erittäin

painavana syynä poiketa kansalaisuuskokeen suorittamisesta. Aihetta ei ole myöskään käsitelty kokeen erityisjärjestelyiden kohdalla. Vammaisfoorumi esittää, että tätä selvennetään.

Millaisia näkemyksiä teillä on ehdotettujen muutosten vaikutuksista?

Mikäli saavutettavuus- ja yhdenvertaisuusvaatimuksia ei oteta huomioon lainsäädännössä ja toimeenpanossa, ehdotetuilla muutoksilla voi olla kielteisiä vaikutuksia erityisesti vammaisten ihmisten kansalaisuuden saantiin. Kansalaisuus voisi käytännössä jäädä saavuttamatta henkilöltä, joka ei pysty suorittamaan koetta ilman mukautuksia.

Hyvin toteutettuna kansalaisuuskoe voi edistää kotoutumista myös vammaisten ihmisten osalta. Se edellyttää, että järjestelmä ei rajoita pääsyä kansalaisuuteen toimintarajoitteiden perusteella.

Tähän voitte kirjoittaa muita mahdollisia näkemyksiänne.

Kohtuullisten mukautusten tarjoaminen on YK:n vammaissopimuksen (CRPD) edellyttämä velvoite, joka Suomen on kansallisesti toimeenpantava myös kansalaisuusjärjestelmässä.

Lausunnon näkökulmasta on keskeistä, että kansalaisuuskojärjestelmä ei muodosta uutta rakenteellista estettä vammaisten henkilöiden kansalaisuudelle ja osallistumiselle yhteiskuntaan.

Vammaisfoorumi huomauttaa, että esityksen vaikutuksista tulisi tehdä lain toimeenpanon seuranta. Vaikutuksia tulee arvioida myös vammaisten ihmisten näkökulmasta ja erityisesti siitä näkökulmasta, ovatko vammaiset ihmiset tosiasiassa päässeet osallistumaan kokeeseen yhdenvertaisesti, miten erityisjärjestelyt ovat toteutuneet ja onko digitaalinen saavutettavuus toteutunut asianmukaisesti.

Kyröläinen Anni
Vammaisfoorumi ry